Přechod do mírového hospodářství a textilní průmysl.[1]

Dr. Václav Schuster.

Zvláštní povaha nynější války, kdy všechny velmoci a řada jiných států stojí proti sobě a kdy užívá se nejenom vojenských, nýbrž i hospodářských prostředků, zejména všeobecné blokády, vyvolala řadu zjevů, kterých by tu nebylo, kdyby válčily na příklad jen dvě velmoci mezi sebou. Charakteristickým znakem nynější světové války jest postupné vyčerpávání všelikých zásob. Z toho důvodu stala se nutnou veřejnoprávní úprava výroby a spotřeby a to nejenom ve státech středu, kde volný dovoz byl podvázán, nýbrž do jisté míry dokonce i ve státech dohody, kde volný dovoz jest sice ohrožen, nikoliv však zamezen. Prvním účelem veřejnoprávní úpravy výroby a spotřeby bylo nastavení zásob, poněvadž se jevilo nutným s menšícími se zásobami vystačiti delší dobu. Ovšem tu nebylo a nemohlo býti jednáno vždy důsledně. Stanoveno na příklad omezení spotřeby, nikoliv však direktiva pro výrobu dotyčných spotřebních předmětů. Ingerence státní a státem utvořených válečných svazů a ústředen sice stále rostla avšak nemohla podnikání úplně obsáhnouti a úplně zregulovati. Brzy se ukázalo, že válečné svazy, jichž úkol jest převážně administrativní, a různé válečné ústředny a nákupní společnosti, jichž úkol jest převážně obchodní, nebyly s to vykonati své úkoly dokonale a zejména objektivně. Státní vliv na tyto svazy a ústředny jest namnoze jen formální a kontrolující povahy, kdežto rozhodné slovo ve válečných svazech a ústřednách příslušelo a přísluší určitým skupinám firem ve vedeních svazových zastoupených. To vše vedlo arciť k četným nesrovnalostem, k mnohým stížnostem a k dalšímu neodůvodněnému zdražování zboží.

Vedle otázky válečného hospodářství vystoupila záhy v popředí otázka hospodářství přechodného, jak přejíti z dnešních mimořádných poměrů do míru. Jest stále více zřejmo, že vyčer-

[1]) Přednáška, konaná dne 23. května t. r. na výroční valné hromadě Spolku českých průmyslníků textilních.

pávání zásob utvoří poměry, jež tu posud nikdy před tím v novodobém hospodářství nebyly a jež vyžadují zvláštní úpravy. V Německu ustanoven byl již před delší dobou říšský komisař pro přechod do mírového hospodářství. V Rakousku zřízeny byly v poslední době pro válečné a přechodné hospodářství zvláštní instituce. Ministr obchodu vyhlásil dne 30. března 1917 zřízení komise pro válečné a přechodné hospodářství. Účelem této komise jest docíliti jednotného postupu ve všech otázkách hospodářství válečného a přechodu do hospodářství mírového. Komise skládá se ze zástupců všech zúčastněných ministerstev a ústředních míst. Poradě a usnášení komise připadají všechny otázky válečného a přechodného hospodářství, jež se dotýkají oboru působnosti více ústředních míst a jež nemohou býti kratší cestou vyřízeny nebo pro svou zásadní důležitost potřebují komisionelního projednání. Komise skládá se hlavně ze sekčních šéfů oněch odborů, jež se zabývají válečným a přechodným hospodářstvím. Předsednictví má ministr obchodu, za války ministr války vysílá 2 zástupce a lze přizvati i odborníky s hlasem poradním, zejména z kruhů generálního komisařství pro přechodné hospodářství. Zvláštní správní výbor utvořil se pod názvem ústředny pro povolování dovozu, vývozu a průvozu. Jiným nařízením ministra obchodu z 30. března 1917 byl zřízen generální komisariát pro válečné a přechodné hospodářství v ministerstvu obchodu, jemuž připadá provádění těch, do oboru působnosti ministerstva obchodu spadajících úloh, jež mají za účel úpravu a podporu hospodářské činnosti ve válce a přechodu do mírového hospodářství. Generální komisariát tvoří zvláštní oddělení ministerstva obchodu a má v čele generálního komisaře pro válečné a přechodné hospodářství. Generálním komisařem jmenován byl sekční šéf Riedl. Generálnímu komisaři přidá ministr k jeho návrhu odborné spolupracovníky, již jsou mu bezprostředně podřízeni. Generální komisař používá k projednání svých opatření obchodních a živnostenských komor, válečných a hospodářských svazů a k opatřování a rozdílení surovin ústředen nebo společností k tomu zřízených. Též jiné organisace mohou býti k provádění těchto úkonů přibrány. Generální komisariát může žádati informace a údaje o všech příslušných hospodářských otázkách. Legitimovaný zmocněnec generálního komisariátu má právo nahlížeti do obchodních dopisů a knih, jakož i prohlédnouti závody a skladiště. Všem členům generálního ko-

misariátu, zejména také odborným spolupracovníkům a jich náměstkům, uložena jest mlčenlivost o obchodních poměrech. Kdo by proti tomu jednal anebo odepřel údaje, činil údaje nesprávné, odpíral prohlídce závodu atd., může býti potrestán politickým úřadem vězením až do 6 měsíců nebo pokutou do 5000 K, pokud tu ovšem nejde o prohřešení těžší. Jako poradní sbor generálního komisariátu i jako ústřední orgán různých válečných organisací utvoří se hlavní výbor pro válečné a přechodné hospodářství. Předsedati bude v něm ministr obchodu, jeho zástupcem bude gen. komisař. Do tohoto hlavního výboru vysílají válečné nebo hospodářské svazy předsedu vedení svazového a člena svazu, určeného ministrem obchodu k návrhu svazu. Zastoupení jiných korporací upraví se přiměřeně zvláště. Kromě toho může ministr obchodu do hlavního výboru jmenovati 20 členů, kteří žádné podobné korporaci nenáležejí. Vládu zastupují funkcionáři generálního komisariátu, k tomu určení. Také jiná ministerstva vysílají zástupce. Členství hlavního výboru jest čestné. Úlohou hlavního výboru jest zejména podávání návrhů a dobrých zdání v otázkách válečného a přechodného hospodářství, jakož i provádění hospodářských opatření, pokud jest mu to generálním komisariátem přenecháno. V zásadních otázkách, není-li nebezpečí v prodlení, má býti hlavní výbor vždy slyšen. K náhradě výdajů hlavního výboru mohou býti přibrány jednotlivé válečné svazy a válečné organisace hospodářské. V lůně hlavního výboru ustaví se komitéty pro věci dopravní, finanční, opatřování potravin a j. Ze složení hlavního výboru jest zřejmo, že tam válečné svazy a svazy hospodářské, tedy zase jen svazy vzniklé dočasně z válečných poměrů, mají převážné zastoupení, že vlastně hlavní výbor při generálním komisariátu jest ústředím válečných svazů. I průmysly, jež posud organisovány válečně nejsou, mají v další hospodářské svazy býti organisovány. Jde nyní o to, zdali se podaří generálnímu komisariátu, aby svazy podrobil svým intencím, či snad zdali spíše svazy válečné budou míti i nadále rozhodující slovo a budou i nadále uplatňovati svůj nynější vliv. Jde také o důležitou otázku, pokud generální komisariát omezovati se chce na opatření správní a hospodářsko-politická a pokud chce přímo zasahovati v obchodní a podnikatelskou činnost nejenom určitými omezujícími předpisy, nýbrž i tím, že by pomocí ústředen jistou obchodní činnost, na příklad nákup a pak ovšem i přidělování surovin, provozoval, a tu právě přicházíme k určitým základním otázkám.

*

Především máme-li se starati o co největší a co nejvolnější dovoz surovin, po případě i některých polotovarů, či má-li býti dovoz omezován a tlumen. Návrhy na omezování dovozu surovin a polotovarů a na bezprostřední účast státu anebo jím ustanovených k tomu orgánů na tomto dovozu, po případě dle zvláštních klíčů kvotových pro jednotlivé státy mocností středu, odůvodňují se zejména také starostí o opatření zahraničních platidel, neboli otázkou valutovou. Dovoz surovin ze zahraničí jest jistě odvislým od opatření zahraničních platidel. Valutová otázka se však nemůže s úspěchem řešiti tlumením dovozu a omezením výroby, jež by vedlo k pravému opaku, totiž ke zničení vývozu, jehož jest právě k dosažení zahraničních platidel v prvé řadě třeba. Jen mocný rozvoj výrobnosti může nám, a to nikoliv ihned, přinésti přebytek vývozu, jenž nám přinese zahraniční platidla a zlato. Úspěšného řešení otázky valutové nemůže býti dosaženo umělým tlumením dovozu surovin a násilným stlačením tuzemské spotřeby, jež už z důvodů přirozených víc než zdrávo jest a bude stlačena. Pouze dovoz luxusních předmětů z cizozemska bylo by žádoucno stlačiti, leč tu bude působiti proti dovozu již drahota těchto předmětů (disažio atd.). I kdyby se podařilo omezením dovozu na několik okamžiků podepříti kurs naší valuty v cizině, škody, jež by z omezení dovozu pro celkové národní hospodářství a finanční hospodářství státní a pro možnost našeho vývozu vzešly, by byly takové, že by těžce v důsledcích svých postihly i naši valutu. Z důvodu domnělé ochrany valuty nutno tedy snahu po obmezení dovozu surovin odmítnouti, otázku valuty dlužno řešiti jinak, což se však již vymyká z rámce našich vývodů. Kdyby nebylo možnosti opatřiti dostatek surovin a polotovarů, bylo by se co obávati invase cizozemských tovarů, zvláště pokud jde o předměty nutné potřeby. Kdyby nebylo dostatek surovin, stížilo by se za demobilisace v četných odvětvích příznivé řešení otázky včasného zaměstnání z válečného pole se vracejícího dělnictva, ba i dělnictva (zvl. ženského), již dnes zejména v textilním průmyslu nezaměstnaného. Další otázkou jest, zdali dovoz surovin za ingerence státní a vliv na přidělování a průmyslové zpracování surovin a polotovarů jest všeobecně možným. Proti návrhu na společný postup Německa, Rakouska a Uher mluví již pravděpodobnost sporu o kvotu. V některých oborech průmyslu lze si představiti možnost úpravy dovozu a úpravy přidělování surovin, jakož i iregulace zpracování. V průmyslu, jenž roztříštěn jest v bez-

počet dílen a kde pracuje se také po domácku, nucená úprava nabývání, přidělování a zpracování surovin by vyloučila přečetné závody a téměř všechny domácké pracovníky z výroby. Nelze tedy popříti, že úřední dovážení a přidělování surovin a úřední kontrola výroby potká se s nesčetnými nesnázemi, že nějaké ideální spravedlnosti nelze tu nikdy dosíci, poněvadž se zpravidla nepodaří ani při dobré vůli oceniti tak zvanou »legitimní spotřebu« jednotlivých závodů, nehledě ani k tomu, že přirozeně v příslušných válečných svazech a ústřednách, jestliže by se jim úkoly tyto přidělily, mohou se uplatniti stranické vlivy, jimž žádná kontrola nebude s to dostatečně čeliti. Kdyby se zamýšlelo regulovati příděl surovin nejen dovážených, nýbrž i tuzemských, stala by se regulace ještě daleko složitější.

Vyskytly se i hlasy obávající se po válce nadvýroby. Spíše však nutno se obávati v prvé době nedostatečné výroby, poněvadž pro drahotu surovin, obtíže s opatřením cizí valuty, umenšení dopravních prostředků, sotva si zjednáme včas dosti surovin k plnému zaměstnání závodů, při čemž také dlužno uvážiti, že naše geografická poloha sama může způsobiti opozděné opatření cizozemských surovin v poměru k jiným státům. Leč jen plně zaměstnaný průmysl může pomýšleti také na vývoz a přinášeti mu oběti. Zdá se tedy býti naprosto jasným, že je spíše všeho třeba vynaložiti, abychom hojně surovin dovezli, pokud to vůbec bude možno. A tu jest otázka, zdali také dovoz neobstará lépe soukromá podnikavost obchodní se starými zkušenostmi a dobrými obchodními vztahy, se svou pružností a obchodní vynalézavostí, než těžkopádnější orgány státem k tomu určené. Pro budoucnost našeho mezinárodního obchodu mohlo by býti nejtěžší chybou, kdyby byla potlačena všechna soukromá podnikavost při dovozu z ciziny, což by mělo v zápětí také potlačení podnikavosti vývozní. Dokonce však by již odporovalo zájmům našeho národního hospodářství, kdyby bylo uloženo omezení ve výrobě a ve skladu i těm, kteří jsou s to suroviny v cizině opatřiti, aniž by činili nároku na naše po ruce jsoucí platební prostředky a aniž by valutě působili újmu. Naopak jest velkou škodou, jestliže v cizozemsku koupené, tam uložené a již zaplacené suroviny se odprodávají a nezůstanou zachovány našemu národnímu hospodářství. Jest nanejvýš nutno, aby bylo zcela jisto, za kterých předpokladů smí býti zakoupeny a použity suroviny pro dobu po uzavření míru. Tam, kde jde o dopravu ze zámoří, bylo by naprosto žá-

doucno věděti, zdali a za jakých podmínek možno si zabezpečiti lodní prostor, zdali není nebezpečí, že zabezpečené lodní prostory uniknou soukromé podnikavosti tím, bude-li jí zamezeno obstarati dovoz, i tomu, kdo sám dovede svými prostředky surovinu si opatřiti, aniž by na příklad činil nároky na devisovou ústřednu. Všechny tyto nejasnosti mohou míti v zápětí, že se opozdíme s nákupem surovin a se zajištěním lodního prostoru k veliké škodě domácí výroby a že pak volky nevolky budeme nuceni otevříti brány cizím tovarům k naší škodě a k nekonečně větší škodě naší valuty. Spíše by bylo možno na to přistoupiti, aby za svobody dovozu byl vzat současně slušný zřetel k hledisku sociálně-politickému, aby jisté kvoty dovezených surovin a polotovarů dostalo se hospodářsky slabším živlům i tehdy, když tu jde o dovoz soukromý, který nepochybně bude úspěšnější, než stane-li se pokus prováděti dovoz státem anebo ústřednami státem organisovanými.

Ti, kteří chtějí tlumiti dovoz, manipulují také již zpředu různými obchodně-politickými zákazy dovozu. Dosáhneme-li míru, musí také trvalý hospodářský mír státi se základem pro zabezpečenou a klidnou výrobu. V takovéto soustavě však není místa pro jednostranné obchodně-politické zákazy přívozu, jež by ihned od dotyčných států byly zodpovězeny retorsními opatřeními proti nám. Tato opatření mohla by jednak směřovati proti našemu vývozu, jednak by mohla zejména v počáteční době při veliké sháňce surovin spočívati také v tom, že by jich vývoz k nám byl prostě zakázán. Kdybychom na příklad proti Americe severní postupovali různými obchodně-politickými zákazy dovozů z Ameriky a různými nepříjemnými pro Ameriku opatřeními, mohlo by se státi, že by prostě Amerika vydala zákaz vývozu bavlny k nám, což by úplně odpovídalo americkým tendencím zpracovati co největší část vlastní bavlny a učiniti z tohoto národního produktu účinnou hospodářskou zbraň. Jest proto úplně nemístno vyhrožovati zákazy, leč by snad vešla v platnost pověstná usnesení pařížské konference hospodářské, kteráž by znamenala ovšem trvalý vnucený hospodářský boj. To však nemůže býti cílem žádného státu, jenž si přeje po těžké válce klidného rozvoje. Hospodářská válka znamenala by stabilisování nesmírné drahoty a vzepětí úrovně mezdní jako náhrady za nesmírně stoupnuvší drahotu. Nejúčinnějším prostředkem proti drahotě jest hojná výrobnost a možnost soutěže uvnitř a možnost dovozu zvenčí. Není-li tu možnost soutěže a není-li tu — byť i ochrannými cly do jisté míry podvá-

zaná, ale přece jenom daná — možnost dovozu, nepomáhá žádná úředně stanovená cena ke zmírnění drahoty. Zájem spotřebitelstva se tu úplně kryje se zájmem svobodného podnikání a obchodování. (Dokončení.)

Nová kniha o českých dějinách hospodářských 17. a 18. věku.

Referuje prof. Dr. **Josef Šusta.**

(Pokračování.)

Přesvědčení, že berní poměry v Čechách jsou svrchovaně neutěšené, hlásilo se ovšem již dávno před tím i u vlády ústřední, která však nebyla ochotna hledati nápravy zmenšením svých požadavků, nýbrž jen jejich spravedlivějším rozdělením v rámci přetížené země, změnou buď úplnou buď částečnou systému berního. Již v posledním desítiletí vlády Leopolda I. přistoupila k stavům českým několikráte s návrhem, aby, podobně jako roku 1646, akcíza se stala zase daní hlavní; než teprve za Josefa I. zvítězila myšlenka ta, třebas zase jen na krátkou dobu.

Jest známo, že vládu Josefa I. vyznačuje vůbec hojnost náběhů k různým reformám a změnám řádů státních, které ovšem do popředí tlačily zejména denně rostoucí náklady nekonečné války o dědictví španělské, zabavující moc habsburskou na tolika bojištích od Španěl přes Rýn i severní Italii až k ústí Dunaje. Tehdy, roku 1709, ožila v Čechách znova obecná »akcís-kollecta«, postihující značnými sazbami všecek život hospodářský tak, že nejen kupec a trhující řemeslník, nýbrž i veský mlynář, prostý dělník a potulný komediant všichni byli nuceni kupovati od královských výběrčích nenáviděné lístky akcisní, jimiž byla zdaněna i každá kráva a koza v selském chlévě. Akciza se stala daní hlavní a jen k doplnění jejího výnosu trvala dále snížená kontribuce, rozdělovaná podle osedlosti; ale také v tomto směru vláda Josefa I. hodlala dosavadní »modus contribuendi« změniti podstatně účelnou »rektifikací«. Šlo jí o to, aby především větší měrou a rovnoměrněji byly zdaněny důchody vrchností. Panské extraordinarium platilo se do té doby prostě podle toho, kolik poddanských usedlostí ta ona vrchnost měla, tedy podle jejího podílu na půdě rustikální, což bylo ovšem měřítko velmi málo spravedlivé. Neboť nejeden pán měl sice nevalně poddaných, ale značný dominikál, rozsáhlé dvorce poplužní, rybníky a lesy, z nichž mu plynul důchod mnohem větší, než jakého požíval jeho soused, u něhož poměr dominikálu a rustikálu byl opačný, který však, maje větší počet osedlých, přispíval k dani zemské penízem mnohem větším.

Proto přistoupil Josef I. k vrchnostem českým s požadavkem, aby se dělily o povinnost berní podle svých skutečných důchodů, a uskutečnil myšlenku tu již roku 1706 zvláštní daní panskou ze

Přechod do mírového hospodářství a textilní průmysl.

Dr. **Václav Schuster.**

(Dokončení.)

Klasickým příkladem obtíží průmyslového oboru, jenž jest odkázán hlavně na dovoz cizích surovin, jest textilní průmysl, a uvnitř textilního průmyslu opět v nejpřednější řadě průmysl bavlnářský. Nucené přerušení přímých styků obchodních s cizinou bylo by velikým zlem. Naproti tomu pak průmysl sám, uzná-li nutným, aby se k odběru cizozemských produktů sdružil, byť i za jisté kontroly státní správy, měl by v takovéto snaze býti podporován. Válečný svaz nebo válečné ústředny nikdy nenahradí přímé dobré styky jednotlivých firem v cizozemsku. O. Čerych projevuje názor, že jestliže ze 4 mil. vřeten v naší monarchii pouze 3 mil. by mělo býti uvedeno v pohyb, bylo by nutným k utvoření nejnezbytnější stálé zásoby bavlny asi 100.000 balíků bavlny. Opatření takovéhoto množství, čítáme-li 80 £ za balík, vyžádalo by 8 mil. £. Tento obnos mohl by býti interesovaným přádelnám za vedení našich velkobank dlouhodobým úvěrem v Americe opatřen, a to i tehdy, kdyby se objevila potřeba hypotekárního zajištění. Byla-li by takováto zásoba bavlny do monarchie naší dovezena, bylo by k trvalému zaměstnání oněch 3 mil. našich vřeten třeba již jen měsíčního pravidelného přívozu 50.000 balíků. Tu se tedy pomýšlí na to, aby prvý veliký dovoz bavlny byl financován průmyslem a bankami v podobě dlouhodobé soukromé zápůjčky v Americe. To ovšem nutně předpokládá úplný politický i hospodářský mír se severní Amerikou.

I v oboru textilního průmyslu jest nejobtížnějším problémem rozdílení surovin a polotovarů v době přechodné, byť i dlužno bylo uznati, že úřední přidělení surovin v jiných průmyslech některých jest ještě obtížnější než v průmyslu textilním. Tu však rostou potíže, máme-li na zřeteli malé závody a výrobu po domácku provozovanou. Bylo by tu nutným roztřídění surovin se zřetelem na všechny fáse výroby, od předení až k apretuře. Bude-li válka dlouho trvati, ba i tehdy, bude-li letos ukončena, projeví

se veliký hlad po polotovarech a surovinách a nastanou tu poměry ne nepodobné oněm, jež dnes vidíme v oboru potravinovém. Mělo-li by býti rozdílení surovin správou veřejnou, pokud to jest arciť vůbec možno, učiněno prakticky proveditelným a pokud lze spravedlivým, musilo by jednak obsahovati všechny fáse oběhu zboží a musilo by býti decentralisováno. Snad by bylo tu nejúčelnějším, kdyby se k tomu cíli v rámci jednotlivých stávajících spolků průmyslových utvořila nákupní společenstva, jež by vedla přesné záznamy o svých členech a vystupovala jako orgány pro další rozdílení polotovarů a surovin. Tato nákupní společenstva mohla by býti zřízena v bezprostředním připojení na stávající již odborné spolky průmyslové (nikoliv válečné svazy), a to tak, že by každý průmyslový spolek, tedy i spolky tak zvané lokální povahy, založil nákupní sdružení, kteréž by soustředilo závody v odborném spolku jsoucí a roztřídilo je v jednotlivé skupiny spotřební. Tato nákupní družstva, zřízená v rámci jednotlivých průmyslových jednot odborových, po případě snad v rámci jednotlivých korunních zemí, by působila zcela jinak nežli válečné ústředny, pro celou říši ve Vídni zřízené. Jednotlivé závody, náležející nákupnímu společenstvu, nebyly by obmezovány ve své činnosti, pouze nákup by byl společný. Jinak zůstává každý podnikatel samostatný. Co by ve společenstvu přebývalo, čeho by se vyzískalo, bylo by rozděleno na všechny účastníky dle míry množství nakoupeného zboží zpětnou náhradou. Nebylo by tu potřebí při společenstevní formě žádných velkých základních kapitálů, risiko by bylo téměř vyloučeno, poněvadž by na podkladě předběžných přihlášek byla potřeba celého společenstva předem stanovena, a kdyby snad jednotlivý závod na svůj podíl nereflektoval, byl by jiným závodem přejat. Takováto nákupní společenstva by byla svépomocnými orgány pro opatřování surovin a uskutečnila by decentralisaci v rozdílení surovin. Měřítko rozdílecí by se řídilo dle výkonnosti jednotlivého závodu za současného zřetele k oprávněným nárokům všech spotřebních skupin. Jest otázkou, má-li rozhodovati dnešní výkonnost anebo ona výkonnost, jež tu byla před válkou. Měření dle výkonnosti předválečné, jež jest velmi oblíbeným heslem, má v sobě mnoho potíží, poněvadž těžko lze posuzovati v přítomnosti minulost, spíše by bylo dlužno stanoviti zvláštní zřetel na závody menší vůbec. Nákupní společenstvo, připojené k odbornému spolku, při čemž by na všechny stávající spolky musil býti vzat náležitý zřetel, by bylo na svépomoci za-

loženým orgánem, s nímž by bylo jednati těm, kteří by dovoz surovin z cizozemska obstarávali. Bylo by tedy nákupní společenstvo odběratelem bavlny, vlny, lnu, juty, konopí vůči těm, již by byli pověřeni opatřením těchto surovin. Klíče, jež by se pak tu stanovily pro jednotlivá nákupní společenstva, by byly daleko spolehlivější, než kdyby vídeňské ústředny chtěly přidělovati suroviny přímo jednotlivým, často velice roztříštěným podnikům. Bylo by pak jedinou snahou, aby se stanovily správné klíče mezi jednotlivá nákupní společenstva, zřízená při jednotlivých odborných spolcích nebo snad v jednotlivých korunních zemích, což by se dle jistých znaků poměrně snadněji mohlo díti, uvnitř pak jednotlivých odborových spolků a jich nákupních společenstev by se dle určitých klíčů suroviny dělily dále. Nikdo by nesměl býti členem dvou nákupních společenstev; obdobně jako suroviny byly by zhospodařovány i polotovary. Takováto nákupní společenstva, založená na svépomoci pro dobu přechodnou, stala by se po případě nositelem myšlenky společného nákupu nejrůznějších potřeb vůbec, i v době míru, kdyby jich funkce jakožto nakupovatele, odběratele i rozdělovače surovin vstoupila do pozadí anebo i pominula. To jest již hudba budoucnosti, v níž půjde jistě o to, aby výroba se stala co nejracionelnější. Možno, že bude nalezen i jiný způsob spravedlivého rozdílení dovezených surovin, nemá-li však býti z počátku ponechána svobodná dráha soukromému podnikání, nevidíme prozatím prostředku účelnějšího, než jest sdružená, decentralisovaná svépomoc. Nejpřednější starostí ovšem zůstane dovoz dostatku surovin, jenž by měl býti všemi prostředky podporován. Nákupní společenstva jsou způsobilá býti orgánem pro odebírání a rozdělování surovin, nechť již se bude díti cestou úřední anebo cestou svobodné podnikavosti, anebo za soustavy smíšené. Myšlenka sdružené svépomoci, jež se jinde, zejména v zemědělství, tak znamenitě osvědčila, snad ani tu neselže. Předseda válečného bavlnářského svazu v roce 1916 prohlásil, že dlužno obmeziti výrobu a spotřebu, poněvadž jest nutno obmeziti dovoz bavlny z důvodu ochrany valuty i z jiných příčin. Současně prohlásil za nutnou intensivní ingerenci státu, válečného svazu a ústředny při dovážení a rozdělování všech surovin. Podobný názor projevil k novému roku 1917 generální sekretář válečného svazu bavlnářského a spolku rakouských přádelníků. V přednášce, kterou předseda Kuffler konal v polovici května t. r. ve Vídni, v dolnorakouském živnostenském spolku, pravil však mimo jiné:

*

»Na ústředny nepohlíží se asi s žádné strany jako na trvalá zařízení. Posavadní zkušenosti potvrzují, že jsou způsobilými pro pomocnou činnost v opatřování surovin a pro tvoření reservních zásob surovin, dále že jsou s to bez donucovacích prostředků ceny polotovarů regulovati, naproti tomu však nesmějí zůstati jako jediní nositelé opatřování surovin, poněvadž hospodářsky cenná činnost set a tisíců jednotlivých podnikatelů nemůže býti nahrazena jediným místem. Nanejvýš by měly ústředny organisovati dovozy pro ty podnikatele, kteříž si toho sami přejí, a zakládati reservní zásoby pro veřejný účet, v kterémžto směru by bylo však nutno ujasniti otázku risika. Jíti však dále, než vyžaduje obchod se surovinami a polotovary, nesměly by ústředny nikdy. Činnost normálního legitimního velkoobchodu a detailního obchodu nemůže býti nahrazena. V každém případě musí hospodářství přejíti co nejdříve bez organisací válkou vnucených do obyčejných kolejí.« — Z toho jest zřejmo, že ani předseda válečného svazu bavlnářského a spolku přádelníků rakouských nechce již vyhrazovati ústředně monopol na dovozy, nýbrž označuje dovozy surovin a polotovarů se strany ústředny pouze za činnost pomocnou vedle soukromé podnikavosti. Jeho Excelence sekční šéf a nynější generální komisař pro přechodné hospodářství Riedl k učiněnému dotazu odpověděl, že není překážky, aby lodní prostor mohli si najímati kteříkoliv podnikatelé, a že dle nynějšího stavu věci nemá bavlnářská ústředna žádného výhradného neb výlučného práva k dovozu surovin, pokud se týče k zajištění lodního prostoru pro dopravu bavlny po válce. Možno se nadíti, že na této dráze bude se dále pokračovati, poněvadž přece nelze vyloučiti soukromou podnikavost a nelze zjednati monopol pro jedinou ústřednu v říši. Nejen však obtíže s opatřováním surovin a s jich spravedlivým rozdílením, nýbrž i jiné ještě otázky zahalují budoucnost textilního průmyslu a bavlnářského zvláště v temno. Neznáme na příklad budoucího vývoje textilního průmyslu v království Polském i jeho obchodně-politického poměru k nám. Neznáme obchodně-politických poměrů po válce vůbec. Nevíme ani, zda a jak cizí suroviny dostaneme, tím méně můžeme věděti, kdy opět náš průmysl se bude moci vzchopiti k vývozu, za jakých podmínek a poměrů. Jedno však zdá se býti jistým, že bude záhodno po válce uvolniti a po nějakém čase zcela odepnouti pouta, jež vážou dnes a za poměrů daných válkou a blokádou musí vázati náš hospodářský život. Tlumený a ve svém rozmachu zkrácený prů-

mysl vedl by k nedostatku zaměstnání, k trvání drahoty, ke krisi hospodářské a státně-finanční. Co platí o reglementování průmyslu, platí i o reglementování podnikání zemědělského a zvýšenou ještě měrou o zavedení nových výrobních monopolů anebo zestátnění určitých oborů podnikání, pokud z příčin finančních vůbec by bylo ještě myslitelným, neboť tu přistupují ještě další stíny, jež nezbytně doprovázejí podnikání státu a svazků veřejnoprávních. Podněty i zkušenosti, jež dala přítomná válka, nedozní válkou, povedou-li k větší specialisaci průmyslu, k dokonalejší jeho odborné organisaci, jež by později mohla čeliti nezdravé nadprodukci, překotnému podnikání, podbízení cen, závadám v úvěrnictví a v placení, k zintensivnění a specialisování výroby. Třeba úspornější výroby, racionelního, tudíž hromadného nákupu potřeb. Bude nutno pracovati k další organisaci výroby v jednotlivých oborech i v jednotlivých závodech. Vzdělávání a výchovu bude nutno přizpůsobiti budoucím podmínkám a potřebám životním. Ne každému stejné lidi, nýbrž každému jeho lidi, musí býti napříště heslem hospodářského života. Pracovní postup nutno tak uzpůsobiti, aby nejmenší silou největších výkonů se docílilo, a pak může vykonaná práce zaměstnavatelem více, tedy efektem vyšší mzdy, býti ceněna. Svobodná soutěž v technické a obchodní zdatnosti, volnost podnikatelského ducha, souvisí tak těsně s pokrokem ve výrobě, se schopností soutěžiti s cizinou doma i na trhu světovém, že ve své podstatě nesmí býti autoritativními příkazy trvale podvazována, nemá-li vývoj hospodářský býti zbaven svých přirozených životních podmínek zdaru. Na prahu míru vzejdou těžká břemena berní a sociální průmyslovému podnikání, jimž jen tehdy nepodlehne, bude-li opět proražena volná dráha podnikatelské odvaze a poctivé práci.

Populační problémy.

Dr. **Josef Gruber.**

(Dokončení.)

IX.

Co z hořejších vývodů plyne pro reformní návrhy?

V první řadě nutně stojí prostředky, které směřují k povznesení populační kapacity po válce, hospodářskopolitická opatření, jimiž se povznáší výrobní a výdělková činnost a tím výživné rozpětí národa; teprv v druhé řadě pak prostředky, od nichž si slibujeme zadržení dalšího klesání porodové číslice nebo dokonce